

30

KAZI
SONUÇLARI
TOPLANTISI 1. CİLT

T.C.

KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

**30.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
1. CİLT**

26-30 MAYIS 2008

ANKARA

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın No : 3171-1
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No: 130 - 1

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Dr. Haydar DÖNMEZ

Dr. Adil ZME

Kapak ve Uygulama

Suna HKENEK

ISBN: 978-975-17-3394-8 (1. Cilt)
978-975-17-3242-2 (Takım)
ISSN: 1017-7655

Kapak Fotoęrafı: *Michael BLMER, Engelbert WINTER*
(Das Zentralheiligtum Des Iupiter Dolichenus Auf Dem Dülük Baba
Tepesi Bei Doliche - Forschungen Des Jahres 2007)

Not : Kazı raporları, dil ve yazım açısından Klâsik Filolog Dr. Haydar Dönmez tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların ieriğinden yazarları sorumludur.

ANKARA-2009

İÇİNDEKİLER

Cengiz IŞIK

Kaunos-Kbid 07 Kazı-Konservasyon-Restorasyon-Onarım-Arkeolojik Park
Çalışmaları ve Etkinlik.....1

Fede BERTI

The 2007 Excavation Campaign at Iasos (Turkey).....11

A. Tuba ÖKSE, Ahmet GÖRMÜŞ, M. Arif BİLİCİ

Ilisu Barajı - Salat Tepe 2007 Yılı Kazısı19

Wulf RAECK

2007 Yılı Priene Çalışmaları33

Cevat BAŞARAN

Parion 200753

Michael BLÖMER, Engelbert WINTER

Das Zentralheiligtum Des Iupiter Dolichenus Auf Dem Dülük Baba Tepesi
Bei Doliche - Forschungen Des Jahres 200767

Vecihi ÖZKAYA, Oya SAN, Aytaç COŞKUN, Feridun S. ŞAHİN, Metin KARTAL

Körtik Tepe 2007 Kazısı.....85

Lars KARLSSON

Labraunda 2007107

Mehmet KARAOSMANOĞLU

Altintepe Urartu Kalesi 2007 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları119

Numan TUNA, Nadire ATICI, İlham SAKARYA Burgaz Kazıları 2007 Yılı Çalışmaları	139
Nurettin KOÇHAN, Korkmaz MERAL, Fevziye GÜNEŞ Kyzikos 2007 Yılı Kazıları.....	163
Turgut H. ZEYREK, Fehmi ERARSLAN, Ali Nadir ZEYREK Besni'de (Adıyaman) 2007 Yılı Kazı Çalışmaları	177
A. Oğuz ALP, M. Dursun ÇAĞLAR Eskişehir-Han İlçesi ve Başara Köyü Kazıları (2004-2007)	189
Chris LIGHTFOOT, Eric IVISON, Murat ŞEN, Hüseyin YAMAN Amorium Kazısı, 2007	201
Sevinç GÜNEL Çine-Tepecik 2007 Yılı Kazıları	227
Halime HÜRYILMAZ Gökçeada-Yenibademli Höyük 2007 Yılı Kazıları	241
Refik DURU, Gülsün UMURTRAK Bademağacı Kazıları 2007 Yılı Çalışmaları	255
Rafet ÇAVUŞOĞLU, Hanifi BİBER, Fütühat BAŞAR 2004-2007 Yılları Van-Kalecik Kazıları	269
John DEVREKER, Kurt BRAECKMAN Pessinus'ta (Ballıhisar, Eskişehir İli, Türkiye) 2007 Araştırma Kampanyası (Tapınak Bölgesinin Etüdü, Materyalin Envanterinin Çıkarılması ve Araştırılması)	291

KYZİKOS 2007 YILI KAZILARI

Nurettin KOÇHAN*

Korkmaz MERAL

Fevziye GÜNEŞ

Balıkesir İli Erdek İlçesi sınırları içinde, Kapıdağı Yarımadası'nın anakara ile birleştiği kıstağın kuzey kıyısında, Erdek-Bandırma karayolu üzerinde yer alan Kyzikos antik kentindeki 2007 yılı kazı çalışmaları, başkanlığımızdaki bir ekip¹ tarafından, 06 Temmuz-06 Ağustos 2007 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir².

2007 yılı kazı çalışmaları esas olarak Hadrianus Tapınağı'nda yoğunlaştırılmasına karşın, ikisi batı nekropoldeki Rıfkı Özkan'a ve biri tiyatronun güneyindeki Aydın Ekici'ye ait parsellerde üç sondaj çalışması da yapılmıştır.

Hadrianus Tapınağı

Hadrianus Tapınağı alanında, 2006'da olduğu gibi bu yıl da, tapınağın doğu ön ve güney uzun yönlerinde çalışmalara devam edilmiştir.

- Yrd.Doç.Dr. Nurettin KOÇHAN, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 25240- Erzurum/TÜRKİYE.

Yrd.Doç.Dr. Korkmaz MERAL, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 25240- Erzurum/TÜRKİYE.

Arş.Gör. Fevziye GÜNEŞ, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 25240- Erzurum/TÜRKİYE.

- 1 Çalışmalara Arkeolog Mehmet Coşkun ve Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü lisans öğrencileri Serdal Gündoğdu, Emrah Örcü, Yusuf Yücel, Mehmet Ali Özdemir, Elif Yavuz, Kasım Eker, Eyüp Caner, Resul Sevim, Mustafa Serkan Genç, Mustafa Kılınç, Zehra Emimoğlu, Mikail Demirkol, Mustafa Öztürk, Kemal Aydın Efe, Akif Akkuş, Ali Güloca, Sedat Ertekuş, Haluk Uysal, İbrahim Halil Can ve Ahmet Yaşar Bilen katılmıştır.
- 2 Kazı çalışmalarına izin veren ve maddi yönden destekleyen Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, ayrıca maddi destekleri nedeniyle Başkan Sayın Hüseyin Sarı'nın şahsında Erdek Belediyesi çalışanlarına ve Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'na, olumlu teşviklerinden dolayı Erdek Kaymakamlığı'na, Bakanlık temsilcisi Bandırma Arkeoloji Müzesi'nden Tülin Tan'a ve kazı ekibinin tüm elemanlarına, burada bir kez daha teşekkür ederim.

Tapınağın doğu ön kısmında D/1-3 açmalarından çalışmalara başlanmış ve kuzeye doğru H/1-3 açmalarının bir bölümüne, güney uzun yönünde ise A-D/18 açmalarından başlanmış ve batıya doğru A-D/20 açmalarına kadar kazılmıştır (Çizim: 1).

Geçen yıl olduğu gibi bu sezon da güney taraftaki çalışma alanında, tapınağın stylobatı ile üst yapısına ait sade ve bezemeli mimari parçalarının (Resim:1, 2) yanı sıra frize işlenmiş olan insan ve hayvan figürlerinin vücutlarına ait parçalar da ele geçirilmiştir. İnsan figürlerinin başlarında niğfer, vücutlarında zırh ve ele geçirilen bir parçada yine kılıç kabzasının olması geçen yıl belirttiğimiz gibi frizde savaşla ilgili bir konunun işlendiğini destekler niteliktedir³.

Bu sezon çalışmaları sırasında ayrıca tapınağın güney tarafındaki D/18 açmasında tonozlara açılan havalandırma pencerelerinin dokuzuncusu da ortaya çıkarılmıştır (Resim: 5). Bu havalandırmadan batıya doğru devam eden bölümde merdiven basamaklarının üst kısmı aşırı derecede tahribat görmüştür. Olasılıkla, önünde bulunan büyük üst yapı blokları yıkılırken basamakları tahrip etmiş olmalıdır (Resim: 5).

Tapınağın doğu tarafında ise 2006 kazı döneminde H /4-6 açmalarından başlanarak I/4-6 açmalarına kadar kazılmıştır⁴. 2007 yılında aynı alanda kuzeye doğru kazıya devam edilmek istendi. Ancak bu alanın büyük ölçüde tapınağın üst yapı elemanlarıyla dolmuş olması nedeniyle çalışma olanağı olmadığından, bu alandaki çalışma doğu tarafa, D/1-3 açmalarına kaydırıldı. Böylece tapınağın ön kısmı açılarak bu alanda olduğu düşünülen sunağın da ortaya çıkarılması sağlanacaktı. Ayrıca tapınağın doğu ön kısmındaki mermer zemin döşemesinin doğuya doğru devam etmesi de, bu alanın tamamen açılması gerektiğinin bir başka göstergesidir. Ancak üst yapı yıkıldığında mermer zemin bundan büyük ölçüde zarar görmüştür. Çünkü bazı bölümlerde zemin döşemesinde çökmelerin olduğu ve bazı döşemelerin de söküldüğü tespit edildi (Resim: 6).

3 H.P.Laubscher, "Zum Fries des Hadrianstempels in Kyzikos" *IstMitt.* 17, 1967, 211 vd. Taf. 22; A. Yaylalı, "Kyzikos 1989 Yılı Çalışmaları" *XII. Kazı Sonuçları Toplantısı II*, 174, Resim 6, 12, 13; N. Koçhan, K. Meral, H. Motor, F. Güneş, "Kyzikos 2006 Yılı Kazısı" *29. Kazı Sonuçları Toplantısı* 1. Cilt, (28 Mayıs -01 Haziran 2007) Ankara 2008, 14.

4 N. Koçhan, K. Meral, H. Motor, F. Güneş, "Kyzikos 2006 Yılı Kazısı" *29. Kazı Sonuçları Toplantısı* 1. Cilt, (28 Mayıs -01 Haziran 2007) Ankara 2008, 12 Çizim:1.

Doğu yöndeki çalışmalarda da üst yapıya ait parçaların yanı sıra friz ile alınlıkta yer alan bazı figürlerin baş ve gövdelerine ait parçalar (Resim: 3) ele geçirilmiştir.

Bu örneklerin dışında 2007 yılı çalışmalarında önemli mimari ve kabartma parçaları da ortaya çıkarıldı. Bunlardan biri tapınağın alınlık simasına ait olduğunu düşündüğümüz G/3 açmasında bulunan 80 cm. yüksekliğinde ve 63 cm. genişliğindeki parçadır (Resim: 1). Boyutlarıyla üst yapı hakkında bilgi edinmemizi sağlayan eserin üzerine işlenen açık ve kapalı palmet bezemesi tam düz değil de eğimli işlenmiştir. Bu şekilde yapılarak alınlık simasına işlenen bezemenin izleyenler tarafından düz görünmesi amaçlanmış olmalıdır.

Tapınağın güney uzun yönünde bulunan üst yapıya ait 1 m. yüksekliğinde, 1.15 m. genişliğinde ve 2.40 m. derinliğindeki blok üzerine işlenmiş olan çörtlen (Resim: 2) ile C/18 açmasında bulunan büyük boyutlu konsol ve doğu ön yüzden çıkarılan Korinth sütun başlığı parçası (Resim: 4) tapınağın görülmeye değer olduğunu anlatan antik yazarları destekler niteliktedir⁵. Ele geçirilen heykeltıraşlık eserleri ve mimari bezemeler stil yönünden MS. 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir⁶. Ancak uzun yıllar kireç ocağı olarak kullanılması⁷ bu görkemli yapıdan günümüze birçok eserin sağlam gelmesini büyük ölçüde engellemiştir. Bu olumsuzluklara rağmen, ümidimizi kaybetmeden Antik Çağda dünyanın 8 harikası içinde sayılan Kyzikos Hadrianus Tapınağı'nın gün yüzüne çıkarılması için çalışmalarımız yoğun bir şekilde devam etmektedir.

Tapınak alanındaki çalışmalar sırasında geçen yıl olduğu gibi, Orta Çağa ait kiremit (Resim: 7) ve küp mezarlar (Resim: 8) ile büyük boyutlu *pithos* tabanı bulunmuştur. Doğudaki F/1 açmasından çıkarılan kiremit mezardaki iskeletin tam kalbinin üzerinde şekilsiz bir kurşun kitlesinin olması ve güneydeki E/19 açmasında ortaya çıkarılan iki kiremit mezardan altta

5 Scolast Lucianus SKHOL XXVI, 779; Th. Reinach, Sur L'Epoque et le Nambre des Neocorats De Cyzique in *Rev. Num.* VIII 1890, 518; R.M. Ertüzün, *Kapıdağı Yarımadası ve Çevresindeki Adalar* (1964) 127; A. Yaylalı, "Kyzikos 1989 Yılı Çalışmaları" XII. Kazı Sonuçları Toplantısı II (28 Mayıs- 1 Haziran 1990) 1991, 172 vd.; N. Koçhan, *Kyzikos Tarihi ve Mimari Kalıntıları*, 47 (baskıda).

6 N. Koçhan, "Kyzikos 1989 Kazısı Hadrian Tapınağı Mimari Bezemeleri" *Türk Arkeoloji Dergisi* XXIX, 1991, 122.

7 A. Yaylalı, "Kyzikos 1989 Yılı Çalışmaları" XII Kazı Sonuçları Toplantısı II (28 Mayıs- 1 Haziran 1990) 172 Dn.2; N. Koçhan, K. Meral, H. Motor, F. Güneş, "Kyzikos 2006 Yılı Kazısı" 29. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, (28 Mayıs -01 Haziran 2007) Ankara 2008, 13.

olanının başının kuzeyde olması ilginçtir. Çünkü bugüne kadar bulunan örnekler de başın devamlı batıda olduğu görülmüştü. Ayrıca çıkarılan bu mezarların tapınağın yıkılan büyük boyutlu üstyapı elemanlarının altında olması, tapınağın tamamen yıkılmadan önce doğu ve güney bölümünün mezarlık olarak kullanıldığını göstermektedir.

Bu çalışmaların yanı sıra tamamen ağaç ve dikenli çalılarla kaplı olan tapınak alanının güneydoğu bölümündeki galerilerin üzerinin temizlenmesine devam edilmiş, böylece ziyaretçilerin tapınağın oturduğu alt yapıyı daha kolay görmeleri ve çalışmaların daha rahat ilerlemesi sağlanmıştır. Bu temizlik çalışmaları önümüzdeki yıllarda alanın tamamını kapsayacak şekilde devam ettirilecektir.

Sondaj I

Aydın Ekici'ye ait parselde Erdek Jandarma Karakolu'nun "alandaki daha önce kaçak kazı teşebbüslerinin olduğu" uyarısı üzerine, 11 Temmuz 2007 günü yukarıda belirtilen alanın kuzeydoğu köşesinde 5x5 m. ölçülerinde bir sondaj çalışması yapıldı. Yürüme zemininde duvar kalıntılarının bir kısmı belli olan yapının -25 cm. de zeminine ulaşıldı. Kalan izlerden zemine önce taş plâkaların döşendiği ve bunun üzerinin kiremit levhalarla kaplandığı belirlendi. Kuzeye ve doğuya doğru duvarları devam eden yapının güney duvarının yanından aşağı devam edilerek temeli tespit edilmeye çalışıldı. -1.50 m inildiğinde temelde moloz taş, oda zeminine denk gelen seviyede iki sıra tuğla, onun üzerindeki korunan kısımda ise biraz daha düzgün blokların kullanıldığı ve bunların harçla tutturulduğu görüldü. Ortaçağa ait bir konut olduğu anlaşılan alanın fotoğrafları çekilip çizimleri yapıldıktan sonra, özel mülkiyet olduğu için, ilerleyen yıllarda kazı programına alınmak üzere çalışmaya son verildi (Çizim: 2).

Batı Nekropol Çalışmaları

18-22 Temmuz 2007 tarihlerinde ise yine Erdek Jandarma Karakolu'nun uyarısı üzerine kuzey nekropol alanında Rıfki Özkan'a ait parselde zorunlu olarak iki sondaj çalışması yapıldı.

Sondaj II

Bu alanda olduğu söylenen lâhdin yerini tam tespit etmek için 2x4 m. ölçülerinde açılan II No.lu sondajda -40 cm. de lâhit kapağına ulaşıldı. Bunun üzerine açma, lâhdi içine alacak şekilde 5x5 m. ölçülerine genişletildi. -50 cm. den sonra çevresinden sürekli kum çıkan lâhdin -2 m. de zeminine ulaşıldı. 2.48 m. uzunluğa ve 1.32 m. genişliğe sahip olan lâhdin toplam yüksekliği 1.54 m. dir. Bezemesiz kaba işçilikli lâhit açıldığında içinin zamanla 40 cm. yüksekliğe kadar kum ve toprakla dolduğu görüldü (Resim: 9). Temizlenmeye başlanan bu çamur dolgu içerisinden düzensiz ve dağılmış halde 10 adet kafatası çıkmasına karşılık, kemikler üzerinde çalışma yapan antropologlar 12 adet iskeletin olduğunu belirtmektedirler⁸. Lâhdin içinde güney dar tarafta yassı, küçük, herhangi işçiliği olmayan bir taş bulundu. Bu taş olasılıkla lâhde konan ilk ölünün başının altına konmuş olmalıydı. Lâhitten biri şişkin karınlı olmak üzere 7 adet cam *unguentarium* (Resim: 10), 4 adet pişmiş toprak *unguentarium* (ikisi tamamlandı), 4 adet cam kâse (iki tanesinin bir kısmı kırık) (Resim: 11), 1 adet pişmiş toprak kap, 1 adet iki parçaya bölünmüş iğne, 4 adet *impression* altın pul, bir çift altın küpe, 1 adet yüzük taşı ve çok sayıda kırılmış cam ve seramik parçaları çıkarıldı.

Sondaj III

Nekropol alanındaki ikinci çalışma sondaj II'nin yaklaşık 7 m. kuzeyinde yapıldı. Sondaj, zeytin ağaçlarıyla kaplı alanda açıldığı için zorunlu olarak yine 3x3 m. ölçülerinde ayarlandı ve kazılmaya başlandı. Açmanın doğu tarafında duvar bulunması üzerine açma duvar boyunca kuzeye ve batıya doğru genişletildi. Çalışmalar sırasında duvarın batı tarafında yan yatmış silindirik stelin üst kısmına ulaşıldı. Hemen stelin altında düzensiz bir konumda altlığı tespit edildi (Resim: 12). 1.12x1.10x0.35 m. ölçülere sahip altlığın üzerine oturtulan, alttan ve üstten silmeli 1.17 m. yüksekliğindeki stelin üzerinde 7 satırlık bir yazıt yer almaktadır. Bu yazıtta, Aelius Marcus Diogenianus'un bu mezarı kendisi ve ailesi için yaptığı, biri bir başkasını buraya gömmeye kalkıştığında, limandakilere 1500 drahmi vermesi gerektiği yazılıdır⁹.

8 Ankara Üniversitesi DTCF Antropoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ayla Sevim Erol ve ekibi bu konuda çalışmalarını devam ettirmektedirler. Çalışma tamamlandığında daha ayrıntılı bilgi verme imkânı bulacağız.

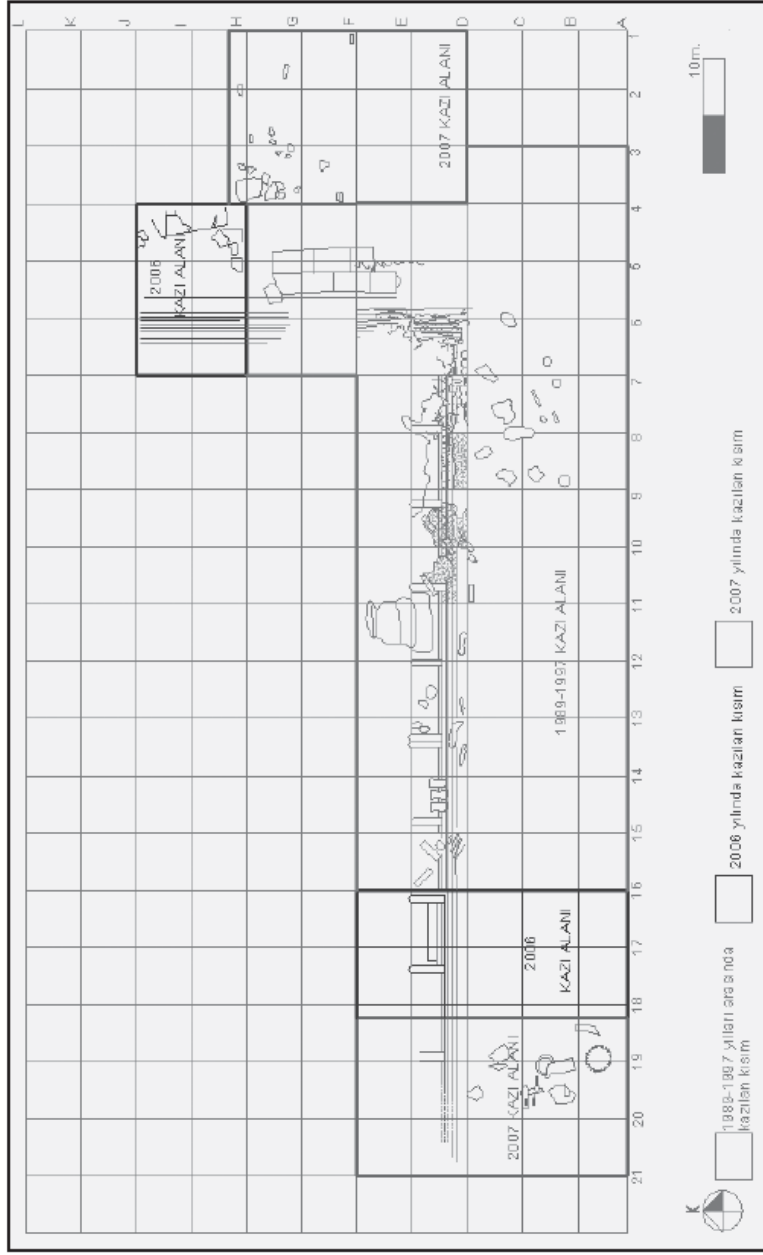
9 Yazıtın çözülmesinde yardımlarını esirgemeyen Doç.Dr. Turan Takaoğlu'na teşekkür ederim.

Stelin altında düzgün blokların olduğu anlaşıncı, stel ve altlık dışarı çıkarılarak çalışma sürdürüldü. Bir tarafı duvara bitişik olan dikdörtgen blokların diğer taraflardaki bitim noktaları tespit edildi. Bloklar kaldırılarak tamamı toprak ve kumla dolu olan mezar açılmaya başlandı. Duvarlarda yanık, içindeki dolgu toprakta ise kül izlerine rastlandı. Bu da yazıta rağmen buraya sonradan yakılarak gömü yapıldığını göstermektedir. Değişik zamanlarda gömü yapıldığı anlaşılan 1.50 m. yüksekliğe, 1.65 m. uzunluğa ve 0.75 m. genişliğe sahip olan oda mezarın duvar örgüsünde moloz taş, tuğla parçaları ve çamur harç kullanılmıştır. Mezarın içinden farklı kodlarda toplam 9 adet iskelet çıkarıldı.

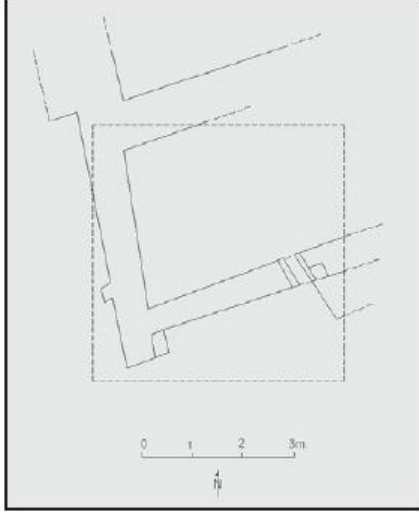
Buraya ilk gömülenlerin baş kısımlarının güneyde olduğu ve yan yana gömüldükleri zeminde bulunan kafataslarından anlaşılmaktadır. Ayrıca ölü hediyesi olarak konmuş 1 adet altın kolye, 2 adet *impression* altın pul, 3 adet altın küpe, 1 adet altın kolye parçası (?) 1 adet altın yüzük, 2 adeti yuvarlak 6 adet ince uzun siyah boncuk, 11 adet pişmiş toprak *unguentarium* (Resim: 13) ve 1 adet *terra cotta* figürin çıkarıldı. Asıl mezar sahiplerine ait olduğunu düşündüğümüz seramik buluntular zeminde ve mezarın kuzeydoğu kısmında yer alırken diğer buluntular farklı seviyelerden çıkmıştır.

Sonuç olarak silindirik stelin üzerindeki yazıttan hareketle oda mezar, benzer yazıtlardan ve harf stilinden M.S. 2. yüzyıla tarihlenebilir¹⁰. Her iki mezardan çıkarılan buluntuların benzerliğini dikkate alırsak lâhit de yaklaşık aynı döneme ait olmalıdır.

10 E. Schwertheim, *Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien* Band 18 Teil I, (1980) 291.

Çizim: 1

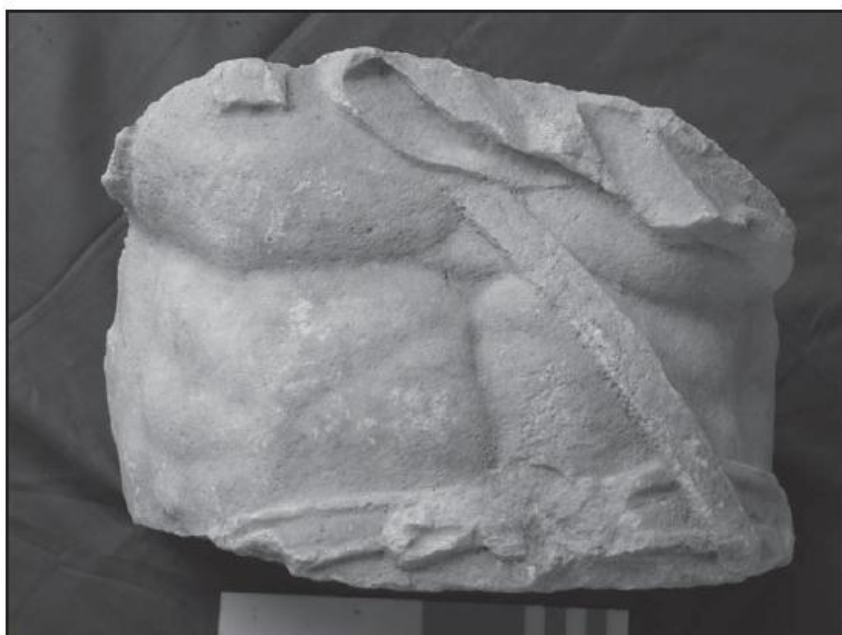
Çizim: 2

Resim: 1

Resim: 2

Resim: 3

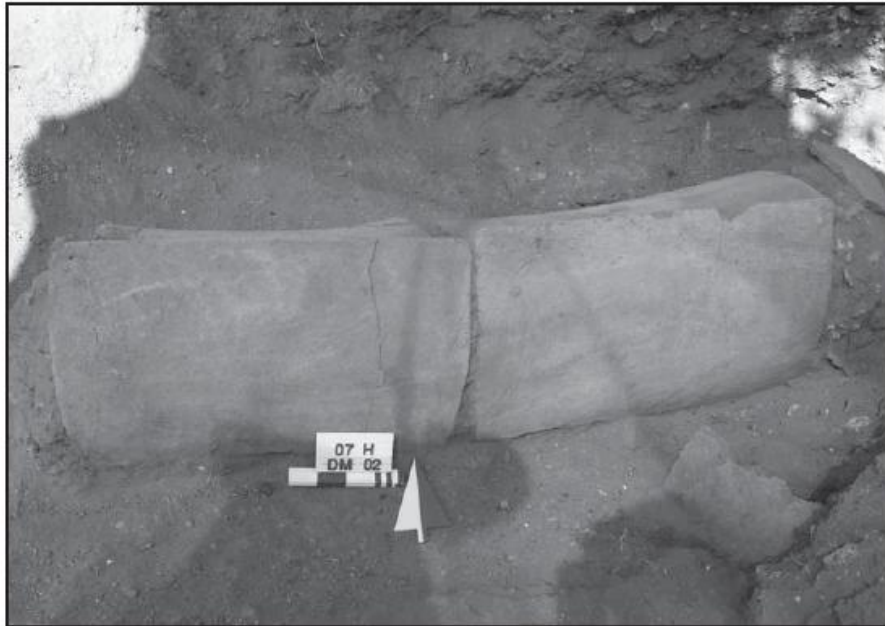
Resim: 4

Resim: 5

Resim: 6

Resim: 7

Resim: 8

Resim: 9

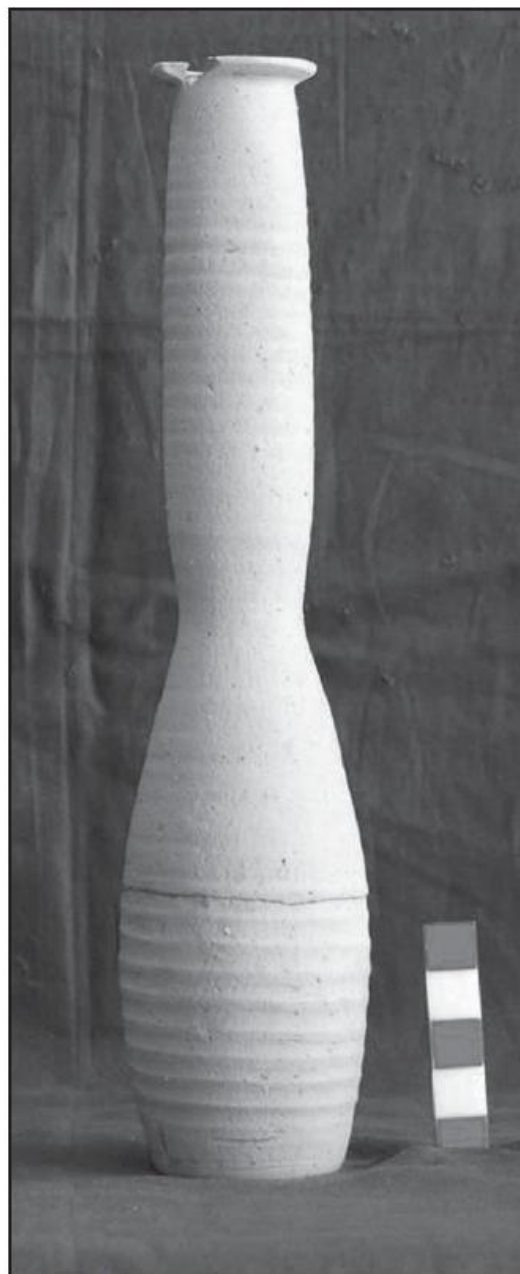
Resim: 10

Resim: 11

Resim: 12

Resim: 13